

URH GROŠELJ

Akademiku Jožetu Trontlju v spomin

Ne vem sicer, ali smemo zadnja predavanja in zapise akademika Trontlja brati kot neke vrste njegovo duhovno oporoko, vendar ob prebiranju članka - nepričakovano objavljenega šele posthumno - naletimo tudi na misli, ki jih verjetno lahko štejemo kot take: "Življenje je čudež. ... Karkoli manj kot varstvo od spočetja do naravnega konca bi bilo za tak čudež premalo." Njegovo (zemeljsko) življenje, ali bolje rečeno teh nekaj kratkih trenutkov na poti v večnost, se je izteklo le nekaj dni zatem, ko je zapisal te besede.

Nisem še srečal človeka, ki bi v življenju dosegel toliko nazivov, prejel toliko nagrad, priznanj in časti, kot jih je akad. Trontelj, pa vendar ob vsem tem ostal tako ponižen in skromen. Pravzaprav se mi celo nekako dozdeva, da bi utegnil z leti in dosežki postajati vse skromnejši, morda tudi zato, ker je vse bolje razumel neznatnost človeka v primerjavi s stvarstvom ... Za tiste, ki smo imeli priložnost sodelovati z akad. Trontljem, ali bolje rečeno, se učiti od njega, je bil poosebljenje idealov etike vrlin. Bil je mentor in pravem, danes precej redkem pomenu besede, ki je na nevsiljiv, ampak natančno premišljen in dobrohoten način odpiral vrata in poti. Hkrati je združeval izjemno blagost, ponižnost, dostopnost, vseskozi spoštljiv odnos do vseh ljudi, tudi če so bili z "nasprotnih bregov"; znal pa je biti tudi odločen in brezkompromisen, ko je šlo za branjenje temeljnih etičnih

predpostavk, v katere je verjel. Bil je velik vizionar. Več kot očitno klasično izobražen je ob svojem počasnem, preudarjenem načinu govora - kakršnega je po pripovedovanju svojih sošolcev bojda imel že zamlada - bil z (za)misljivo vselej korak pred ostalimi. Tuje mu je bilo togo oklepanje pravil, pogosto je iskal bolj življenjske rešitve, v skladu s tem, kar se mu je v neki situaciji zdelo najbolj prav. Na ta način je razumel tudi bistvo etike, ki zanj nikoli ni bila iskanje bližnjic ali lažjih poti. Kot je nedavno nekje povzel misel nekoga drugega, je bila zanj etika "ljubezen do življenja". Na ta način je vodil tudi Komisijo RS za medicinsko etiko, ki jo je sam pomembno razvil; nadvse blagohotno, z občutkom za podrobnosti, neredko tudi s kančkom humorja in ironije, z veliko anekdotami in primeri, navsezadnje s kramljanjem med sejo. Do konsenza smo ob tem navadno prišli kar

nevede. Njegove etične utemeljitve in odgovore smo pogosto prebirali z "odprtimi usti". V pojavih, o katerih je razmišljal kot etik, ni nikoli iskal zgolj njihovega ozko predvidenega učinka, neredko na prvi pogled edinega, pač pa predvsem njihov daljnosežnejši potencial vplivati na krhko etično tkanino družbe. Etiko je dojemal kot nekaj, v čemer je zelo veliko ljudske modrosti, tisočletja tradicije, včasih tudi že davno pozabljenih ralogov in utemeljitev, kot nekaj, kar se (naj) spreminja počasi, skrajno preudarno. Kot nekaj, s čimer moramo nadvse odgovorno ravnati, in kot nekaj, kar smo dolžni predati generacijam zanamcev "nepoškodovano". Vse revolucije in hitre preobrate v etiki je štel kot neprimerne, navsezadnje zato, ker prinašajo neslutene in nepreverjene posledice. Na ta način je razmišljal tudi ob "revolucionarnem" pristopu k družinski zakonodaji, kjer je ostajal zvest svojemu razumevanju bistva etike. Takrat se je na zelo strpen, človeški in filigransko argumentiran način hkrati javno izpostavil, čeprav je ob tem doživljal velikanske pritiske. Ne samo o "drevesih", pač pa tudi o "gozdu" je veliko razmišljal še na konkretnem nivoju, ko je jemal pod lupo človekovo odgovornost do celotne biosfere. Bil je velik občudovalec stvarstva in človeka v njem. Veliko je govoril o ekološki etiki in človekovi odgovornosti do narave in živih bitij, zdi se, da so leta tudi na tem področju krepila njegovo zavedanje. Slišal sem ga celo govoriti - na nekoliko šaljiv način - o domačem hrastu kot o nečem s svojo osebnostjo.

Jasno pa je zagovarjal človekovo izjemost v redu živih bitij, kar je razumel kot temelj človeškega dostojanstva kot nečesa, kar je človeku lastno od spočetja do smrti: "Ta pravzgovor pa je v svojem bistvu eden od temeljev človeške civilizacije nasploh. Kaj je človeško dostojanstvo? To je inherentna, vrojena vrednost vsakega človeškega bitja. In prav ta je podlaga za civilizacijo. Od tega, kako resno jo jemljemo kot moralni imperativ, je odvisno, koliko bomo priznali človekovih pravic posamezniku, posebno neznanecu-tujcu, od tega je odvisno, koliko pravic

do varstva bomo dodelili človeškemu zarodku, tistemu v petrijevi posodici in onemu v maternici. Kako bomo gledali na evtanazijo in na samomor z zdravnikovo pomočjo. In kako na zlorabe človeka kot sredstva, instrumentalizacijo, kako bomo spoštovali svetost življenja, in kaj si bomo drznili početi z genetsko dediščino prihodnjih otrok." Z zaskrbljenostjo je gledal na drugačne tendence (predvsem) nekaterih razvpitih utilitarističnih etikov, o katerih kljub svoji dobrohotnosti ni našel dobre besede.

Zadnja leta je ob gospodarski krizi veliko premišljeval še o pravičnem ekonomskem sistemu, pri čemer je kot nevzdržno dojemal bogatenje peščice (tudi) na račun revne večine. Večkrat sem ga slišal na znanstven način podkrepiti razlago o pomenu družbene ekonomske enakosti za občutenje sreče in socialne kohezivnosti v neki družbi. Kot je nedolgo nazaj predaval: "Gospodarski razvoj in rast ne moreta biti neomejena. Meje se dejansko naglo bližajo. Prej, ko se bomo nanje pripravili, manj nam bo težko." Komisijo RS za medicinsko etiko, kamor je z ljubeznijo vtikal tisoče, če že ne deset tisoč (prvovrstnih) ur, je skoraj dve desetletji vodil *pro bono*, kar verjetno pove vse o njegovem odnosu do denarja.

Neprimerno bolj ga je, sploh v zadnjem obdobju življenja, skrbela etična izobrazba otrok in mladih generacij. Kot nevrofiziolog je znanstveno razmišljal o obdobjih oz. "oknih" razvoja, ko otroci mimogrede, kot gobe na dežju, vsrkavajo tisto, kar vidijo v svoji okolici. Tako si zamala naravnajo svoj "moralni kompas", kar pa že v naslednjem koraku določi obče etične vrednote v družbi. "Spoštovanje človeškega bitja in njegovega dostojanstva je morda pretežno razumska kategorija, ima pa svojo vzporednico na čustveni ravni – to je sočutna skrb za sočloveka, ljubezen do bližnjega. ... Če pa se sposobnost empatije ne razvije, bomo dobili moralnega invalida – nesrečo zanj in za ljudi okoli njega." V primakljaj, ki ga je čutil na področju etične vzgoje in izobraževanja otrok (in tudi etične vzgoje v družbi nasploh), je zadnja leta vlagal večino svoje energije in vizije ter sočasno že pričel žeti prve rezultate

zadanih ciljev. Prepričan sem, da njegov trud na tem področju ne bo zaman.

Visoki starosti navzlic ni poznal počitka; večere, noči in konce tedna je redno porabljal za delovne naloge, pred katerimi si morda (pre)pogosto ni znal postaviti prave meje. Zadnje elektronsko sporočilo, že tretje ali četrto na neki sončni zimski dan, nam je članom Komisije RS za medicinsko etiko poslal malo pred polnočjo, na nedeljski večer, pred svojim zadnjim jutrom, ki se je končalo na hišnem pragu ob odhodu v službo. Ravno, ko sem tisti ponedeljek dopoldan pregledoval elektronsko pošto konca tedna in se ob tem tudi z občudovanjem čudil akademikovi delovni etiki, sem prejel še sporočilo, kjer me je že ob pošiljatelju in nedoločenem naslovu zlovesče spreletelo. Žal se nisem zmotil.

Ne samo naključje, pač pa tudi nemalo simbolike je v tem, da je akad. Trontelj umrl le nekaj dni za velikanom človeštva Nelsonom Mandelo. Oba sta bila neomajna zagovornika pravic in človeškega dostojanstva najšibkejših v družbi. Skupno sta imela še eno lastnost – pogosto jima je s svojo vizijo uspelo prepričati tudi ljudi z nasprotnih bregov, oba sta v resnici verjela v nujnost poštenega dialoga z drugače mislečimi. Tudi pri akad. Trontlju je šlo za moža, kakršen se rodi kvečjemu vsako desetletje. V modrosti, razumu, delavnosti in moralnem občutku mu ni bilo in mu zlepa ne bo para v našem prostoru. Njegov "način"

in spomin nas bo vse, ki smo ga imeli čast in veselje v življenju srečati, spremljal za vedno.

Tudi v mednarodnem okolju je puščal izjemen pečat. Nikoli ne bom pozabil razočaranja v očeh nekaterih članov bioetične komisije Sveta Evrope, ko sem namesto akad. Trontlja plaho ali vsaj "z rešpektom" zakorakal v sejno dvorano v Strasburgu. Vendar se je isto razočaranje hipno spremenilo v lesk, brž ko so začeli pripovedovati o "Jozetu" ali mi naročali pozdrave zanj. S tem, da ga nikoli več ne bo tja, nis(m)o računali. O Oviedski konvenciji, k nastajanju katere je prispeval kot le malokdo drug, je rad pripovedoval, vedno z velikim ponosom. Že od začetka se je zavedal, da sodeljuje pri nastajanju zgodovinskega dokumenta. Njegovi čevlji bodo tudi na mednarodnem parketu vsem za njim preveliki.

Za akad. Trontljem bo ostala velikanska praznina, na vseh ravneh. Pretežno bo ostala nezapolnjena. Tistega in naslednje decembrske dni sem ob mlačni reakciji "osrednjih medijev" - zaman pričakujoč resne in poglobljene refleksije poti in misli akad. Trontlja - najprej pomislil na nadaljevanje znamenitega *"Glejte, kako umira pravični"*. Zdelo se je, kot da bi pietetno orokavičeni na dan prihrumeli tleči demoni, ki utegnejo ostati slovensko prekletstvo še za nekaj generacij. A bosta akademikova misel in zapuščina še naprej vnašali v naš prostor vsaj za ščepec "normalnosti". Tisto, kar je tako predano sejal, bo nekega dne še bogato obrodilo.